

Zoals bekend zijn wij van plan een jubileumnummer van het Maandblad uit te geven, waarin zoveel mogelijk onderdelen van de natuurlijke historie van de provincie Limburg beschreven worden op een voor eenieder bevattelijke en aantrekkelijke manier. Auteurs uit diverse delen van Limburg hebben hun medewerking toegezegd.

Met het verschijnen van dit nummer zal een groot cultureel belang gediend zijn, reden waarom het Anjerfonds Limburg ons op ons verzoek een belangrijke subsidie heeft verstrekt. De extra-kosten verbonden aan de uitgave van dat nummer, dat ongeveer 64 pagina's zal tellen, zijn echter veel groter dan het ons toegezegde bedrag. Vandaar dat het bestuur meent een beroep te mogen doen op alle leden, om voor één keer de contributie te willen verhogen, b.v. indien mogelijk te verdubbelen. De uitgave van ons Limburg-nummer zal immers een groot propagandistisch effect kunnen hebben voor ons genootschap.

RECTIFICATIE.

1. In het verslag van de maandvergadering van 7 oktober 1959 te Maastricht, op pag. 113 van deze jaargang, is bij de mededelingen van de heer P. Kemp de vermelding weggevallen van de waarneming van de kleine strandloper, *Calidris minuta*, aan de Maas ten N. van Roermond op 29 sept. Hierop heeft ook de passage uit de Avifauna van Hens betrekking.

2. In het artikel van „De Kat uit Haelen”, pag. 114, is voor het gewicht van de kat vermeld 2 kg. Dit moet zijn 5. Derhalve: regel 18 van beneden: voor 2 te lezen 5. line 7 from above: for 2 read 5.

UIT EIGEN KRING.

Natuurbeschermingswacht Zuid-Oost Limburg. 24 oktober vierde deze wacht in intieme kring haar 12½ jarig bestaan. Dr. P. J. van Nieuwenhoven vertegenwoordigde het bestuur van het Genootschap, dat bij deze gelegenheid gaarne zijn dank betuigt aan de bewakers van het natuurschoon en bijzonder aan de scheidende voorzitter, Dr. M. A. Bruna. Tot nieuwe voorzitter werd gekozen Dr. S. J. Dijkstra.

Onderscheiding. De heer A. J. van Wessel, curator van het Bisschoppelijk College te Sittard, werd benoemd tot ridder in de Orde

van St. Silvester. Prof. Dr. J. Heimans werd bij zijn afscheidscollege op 12 dec. benoemd tot ridder in de Orde van de Nederl. Leeuw wegens zijn grote verdiensten voor natuurbescherming en wetenschap.

NIEUWE LEDEN

Drs. A. H. Versoondert, Kapellerlaan 38, Roermond; Hoogeerw. Heer W. Rölkens, Past.-Deken, Helden; Drs. P. J. J. Coenen, Directeur Bisschopp. College, Roermond; P. A. Bak, Roerzicht 38, Roermond; H. J. Beerens, Jac. v. Maerlandstraat 27, Heerlen; H. Collin, Jan Steenstraat 9, Heerlen; H. Wiedenhoff, Wolfhagen 20, Schinnen; S. H. J. Houben, St. Gertrudisstraat 3, Maasbracht; G. J. N. M. Nillesen, Agricolastraat 30, Sittard; Prof. Dr. H. J. Venema, Englaan 14, Wageningen; P. J. M. Pijpers, Veestraat 9, Elsloo.

Begunstiger: H. Hageman, Wyborghstr. 20, Katwijk aan Zee.

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen, op woensdag 14 oktober 1959.

De Heer van Loo heeft weer een hele verzameling planten meegebracht: Vooreerst een aantal vertegenwoordigers van de Verbenaceeën, waartoe het bekende IJzerhard behoort: *Calli-carpa bodinieri*, een heester met opvallende violette bessen, afkomstig uit China, die in juli en augustus bloeit met kleine lichtroze bloempjes. De takken zijn eerst behaard, maar worden later kaal en grijsbruin, en hebben zeer kleine lenticellen. *Clerodendron trichotomum*, een heester uit Oost-Azië, die in augustus en september bloeit met kleine witte bloemen. Na de bloei kleuren de kelkbladen zich rood, waardoor de indruk wordt gewekt dat de bloemen nu rood zijn. De vruchten hebben een blauwe kleur en zitten in de blijvende rode kelkbladen. Deze heester komt men nog weinig tegen. Tenslotte van dezelfde familie *Cariopteris incana*, een lage breed uitgroeiende struik, met viltig behaarde twijgen, die bij strenge vorst invriezen. De plant bloeit echter op het jonge hout, zodat dit niet zo een groot bezwaar is. De bloemen zijn violetblauw en verschijnen in de nazomer. De plant is afkomstig uit China. Van de Ruitachtigen toont hij *Citrus trifoliata*, een soort die men als niet-winterhard beschouwt, en daarom slechts

zelden wordt aangeplant. Het is een mooie struik, met gedraaide takken, waaraan zeer grote platte doorns zitten. Voor de bladontwikkeling verschijnen de bloemen, stervormig en zuiver wit, heerlijk geurend. In het najaar ontstaan de gele citroenachtige vruchten. De plant komt uit Noord-China, en verlangt hier een beschutte standplaats. Van de Nachtschade-familie *Physalis franchetii*, de bekende lampionplant, die met onderaardse uitlopers overal in de tuin weet door te dringen. De sierwaarde ligt niet bij de witte bloempjes, maar bij de schitterend oranje-rode lampionvormige kelken. De plant werd in 1895 uit Japan ingevoerd. Tenslotte van de Wederikachtigen *Fuchsia discolor*, van de Falkland-eilanden. Van dit geslacht zijn maar weinig soorten geheel winterhard. Hij wijst ook nog op de Arctische Chrysant, die laat in de herfst bloeit met margrietachtige bloemen op vertakte stengels.

De heer van der Kruk heeft gebotaniseerd in Frankrijk en Oostenrijk, en toont als buit de boksdoorn, *Lycium halimifolium*, die bij ons in heggen is aangeplant en vaak verwilderd wordt aangetroffen, o.a. langs het Julianakanaal; *Hepatica triloba*, het leverbloempje, dat nog al eens in tuinen wordt gekweekt; *Polygonum baldschuanicum*.

De heer Beerens toont rijpe vruchten van de Magnolia. In de regel zijn onze zomers niet warm genoeg om deze tot rijpheid te brengen. Ook deelde hij mede dat de naam van de merkwaardige hazelnoot, die hij op de vorige vergadering had meegebracht, was *Corylus avellana* Imperial de Trebizonde, Webb's Preisnoot.

Nieuwsgierig naar de lage waterstand van de Maas bezocht Dr. Dijkstra deze rivier bij Elsloo, en bracht ook enige planten mee: de Wilgaster, *Aster salicifolius*, de Aardpeer, *Helianthus tuberosus*, en de Reuzebalsemien, *Impatiens glandulifera*, alle adventieven. Er zijn er nog andere te vinden, zoals soorten Wolfsmelk en Tandzaad. Ook het Groot Warkruid had hij meegebracht, *Cuscuta europaea*, niet zeldzaam langs de Maas, maar elders in Limburg niet algemeen.

Br. Arnoud heeft een gladde slang waargenomen op 28 juli langs de Rode Beek. Hij vraagt om medewerking bij het verzamelen van wantzen op Muurpeper, *Sedum acre*, en toont de huisjes van de kokerjuffer *Anabolia nervosa*.

De heer Bult heeft meer dan 500 kraanvogels gezien, o.a. op 10 en 11 oktober. Het gewicht

van een pasgeboren jong is slechts 1/100 deel van dat van het volwassen dier. Dit is zeer merkwaardig voor nestvlinders. Ook de kraanvogeldans is iets bijzonders, vooral omdat ook het wijfje hieraan meedoet. Bij Strijthagen nam hij de Noorse Boszanger waar; jammer dat een tweede waarnemer ontbrak om dit feit te bevestigen. In verband met de grote droogte schijnt de merel minder jongen te hebben grootgebracht dan normaal. Aan het slot van de bijeenkomst vertelde Dr. Dijkstra nog iets over zijn reis naar Ostrava en Praag, waar vooral het Nationaal Museum zijn grote bewondering had opgewekt.

te Maastricht, op woensdag 4 november 1959.

De voorzitter, Dr. Kruytzer, opent met veel genoegen deze druk bezochte vergadering, waarop zelfs een delegatie van Venlo aanwezig is. Heel bijzonder heet hij welkom de twee heren, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de geschiedenis van de Kat van Haelen, te weten de heren S. H. J. Houben en A. J. Verbeek, terwijl hij mededeelt, dat de derde, dokter Sanchez, even voor de vergadering heeft laten weten, dat hij tot zijn grote spijt verhinderd was. In de eerste plaats richt de voorzitter een woord van hartelijke dank tot de heer Houben, die door zijn welgemikt schot de wetenschap een grote dienst bewezen heeft. Dan tot de heer Verbeek, die de grote verdienste heeft het eerst er op gewezen te hebben, dat wij hier te doen hadden met een wilde kat. De voorzitter vertelt dan uitvoerig de geschiedenis van het onderzoek en de besprekingen. Al de kenmerken, die door de verschillende auteurs genoemd worden, zijn onder de loupe genomen. Ook is onze kat vergeleken met de exemplaren, die zich bevinden in onze musea en meerdere buitenlandse musea. Volgens de voorzitter gelijkt onze kat heel sterk op de Schotse Wilde Kat, die echter donkerder is. Tenslotte werd aan de heer Van Bree verzocht het artikel te schrijven, omdat hij reeds geruime tijd bezig was met de studie van de Huiskat.

Ter nadere aanduiding van de plaats, waar de kat geschoten is, zij nog vermeld, dat dit gebeurd is op het buitengoed St. Elisabeth, behorende tot Nunhem, gem. Haelen. Verder moet in het artikel „De Kat uit Haelen” een correctie worden aangebracht: de kat woog niet 2, maar 5 kg.

Op de vraag van de heer Nyst „Wat gebeurt

er nu met de kat" antwoordt de heer **Houben** spontaan, dat de kat in het museum moet blijven, al is het dan voorlopig nog niet als eigendom. Dit laatste is heel goed te begrijpen, want zo'n jachttrofee heeft geen enkele Nederlandse jager. Een hartelijk applaus en een woord van dank is het antwoord op de geste van de heer Houben.

Naar aanleiding van de zin in het artikel „De kat uit Haalen" (p. 116): „Wel is het vreemd, dat de kater de drukke verkeersbrug over de Maas gepasseerd zou hebben" zegt de heer **Verbeek**, dat de kat z.i. over de Maas gezwommen heeft. Van een huiskat is bekend, dat zij zwemmen kan. Een wilde kat kan het ongetwijfeld ook. Ter illustratie vertelt hij nog een aardige waarneming, die hij voorbij zomer gedaan heeft. Bij Herten zag hij een eekhoortje over de Maas zwemmen. Het dier was blijkbaar uit eigen beweging daartoe overgegaan, want aan de overkant van de Maas was geen onraad te bespeuren.

Na enkele vragen te hebben beantwoord gaat de voorzitter over tot het tweede belangrijke punt van deze avond, de tentoonstelling „De oude apotheek van het Maasland". De gedachte deze tentoonstelling in het Natuurhistorisch museum te houden is uitgegaan van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in

museum zo rijk was aan kruidboeken. Een mooie tentoonstelling zou de najaarsvergadering van de kring ongetwijfeld aantrekkelijk maken. Aan de heren **D r. E. C. M. J. Hollman**, **D r s. R. M. H. C. Nadaud** en de directeur van het museum werd verzocht de tentoonstelling te organiseren.

Het Maasland is eigenlijk de oudste kern van het prins-bisdom Luik, maar wij hebben het iets ruimer genomen (tot Venlo). Alleen het Duitse gedeelte is er buiten gebleven, omdat het hier een Benelux-tentoonstelling gold. De tentoonstelling werd op zaterdag 24 oktober geopend door de Commissaris van de Koningin in Limburg, **D r. F. J. M. A. H. Houben**.

In een voornaam uitgevoerde catalogus, samengesteld door de directeur van het museum en aangeboden door **D r s. Nadaud**, vindt men uitvoerige gegevens over de voorwerpen, die op de tentoonstelling aanwezig waren, alsmede bijzonderheden omtrent de schrijvers van de kruidboeken en andere boeken.

De tentoonstelling bestond uit elf afdelingen.

1. *De Farmacopeeën, voorgeschreven te Maastricht.*

De oudste is die van Luik, *Pharmacopoea Leodiensis* (1741), die in Maastricht algemeen gebruikt werd en in 1760 voorgeschreven werd door de gemeenteraad. Dan volgen in 1823 de *Pharmacopoea Belgica*, in 1835 aangevuld door de Maastrichtse apotheker **J. L. Franquinet**, en in 1851 de *Pharmacopoea Neerlandica* tegelijk met de *Nederlandsche Apotheek*, die nog van kracht is en waarvan thans de zesde uitgave is verschenen.

2. *De drie grote kruidboeken van Benelux.*

Het meest bekende is het *Cruideboek van Rembert Dodoens* (1554). Verder de kruidboeken van **Mathys de Lobel** (1581) en van **Carolus Clusius** (1601). Bij het laatstgenoemde waren bijgebonden de *Curae posteriores*, de nagelaten aantekeningen van de schrijver. In het kruidboek van Clusius vindt men de eerste beschrijving van de aardappel.

3. *Andere belangrijke boeken van de Benelux-landen.*

Wij beperken ons tot de boeken, die niet in ons museum aanwezig zijn. **Anonymus**: „*Herbarius in Dietsche*" (1484). Dit was het eerste kruidboek in de Nederlandse taal (zie *Natuurhist. Maandbl.* 1949, no 4 en 5). **(H)** *Ortus Sanitatis* van **Johann Cuba** (1490),

NA DE OPENING VAN DE TENTOONSTELLING.

V.l.n.r.: **C. Willemse**, voorzitter van de Commissie van Toezicht op het museum; **d r. P. H. Brans**, president van de Kring Benelux; **d r. F. J. M. A. H. Houben**, Commissaris van de Koningin in de Provincie Limburg; **d r s. R. M. H. C. Nadaud** en **d r. E. M. Kruytzer**, leden van het Comité van Organisatie. Tweede rij rechts: **J. H. Ubachs**, consul van België.

Foto: „Het Zuiden".

Benelux naar aanleiding van het feit, dat de kring tot de ontdekking was gekomen, dat het prachtig uitgevoerd met gekleurde houtsneden, o.a. van een apothekerskabinet. *Antonius de Heide*: „Ontledingen des mossels en ontleed- genees- en heilkundige waarnemingen” (1684). Hieraan is toegevoegd „Nieuw Licht der Apothekers of nodige aanmerkingen omtrent de misslagen in 't bereiden der artsenee, en de bedrieglijkheid der Pis kijkerije”. *Pharmacopoea Bruxellensis*, editio altera 1702. *Pharmacie Rurale* (1770), een boek bestemd voor de mensen, die op het platteland wonen. *J. B. van den Sande*: „La falsification des médicaments dévoilée” (1784). Men vindt in dit boek de eisen, waaraan een goed apotheker moet voldoen.

4. Documenten.

Drie oude raadsbesluiten van Maastricht. Het oudste hiervan is dat van 27 sept. 1490, waarin de apothekers verplicht worden de eed af te leggen, dat zij de recepten zullen vervaardigen, zoals de medici deze voorschrijven „sonder dat te veranderen aeff of tu te doin”. Verder de diploma's van de Maastrichtse apothekers *Guillaume Grossier* (1820) en *Achilles Grossier* (1847) met nog enkele andere stukken. Ook een zeer mooie pentekening van *P. W. J. van Gulpen* (1792—1862) van een apotheek en drogisterij uit de Brugstraat van Maastricht uit de 18e eeuw, beheerd door *Mr. Noyer*.

5. Vijzels.

Van den Ghein was een zeer bekende klokkegietersfamilie uit de 16e eeuw, die ook zeer mooie vijzels maakte. Een was er op de tentoonstelling, maar de oudste, uit 1548, hadden wij in de apotheek Schrijnen moeten achter laten, omdat deze te zwaar was. Het randschrift luidt: „PEETER VAN DEN GHEIN HEEFT MI GEHOTTEN IN HET JAAR 1548”.

Verder waren er vijzels van *Marc Le Ser* uit 1574 (zeer zeldzaam), *Tilman van Venlo*, *Antony Wilkes*, *L. Plumère*, die de klokken van de St. Janskerk te Maastricht heeft gegoten, *W. Haenen* en niet te vergeten de prachtige vijzel van *Hendrik ter Horst* uit 1659. Een Engelse vijzel was aan vier zijden versierd met de roos van Tudor en had bovendien vier oren.

6. Gewichten.

a. *Sluitgewichten*. Deze bestaan uit in elkaar passende bakjes, waarvan het buitenste van

een deksel voorzien is. Ieder volgend gewicht heeft de dubbele zwaarte van het voorafgaande; het gewicht van de doos is gelijk aan dat van de inhoud. Ze zijn vrijwel alle in Neurenberg vervaardigd. Een der gewichten droeg het ijkmerk van de stad Maastricht (sleutel).

b. *Blokgewichten*.

Het medicinaal gewicht bestond vóór 1819 uit vierkante blokjes voorzien van farmaceutische gewichtstekens.

7. *Verskillende voorwerpen uit de oude apotheek*.

Zeer fraai waren o.a. de Delftse wijnflessen (17e eeuw) en potten van de apotheek *Schrijnen* en de twee koperen watervazen met tapkraan, afkomstig uit de apotheek *Hollman* te Maastricht. Ook het museum had een kleine bijdrage, nl. het kreeftenoog, *Lapis cancri*. Dit is een stukje kalk, afkomstig uit de maag van een kreeft tijdens de vervelling. Het werd tijdens de vlasbewerking onder het bovenste ooglid gebracht om de vlasvezels, die in de ogen waaiden, op te vangen. Merkwaardig, dat het gebruik van het kreeftenoog voor dit doel niet aan de apothekers bekend was. De fossiele zeeëgel *Procassidulus lapis cancri* ontleent zijn naam aan de *Lapis cancri*.

8. *De apotheek „Van Venckenray” uit Maaseik*.

Deze oude apotheek, de oudste van het Maasland (1704 en wellicht nog ouder) had een belangrijke bijdrage gezonden. Uniek voor België zijn de tinnen potten met dubbel opschrift. Dergelijke potten mogen niet meer in gebruik zijn om vergissingen te voorkomen. Ook waren er fraaie Delftse potten en vergeten wij zeker niet het register der vergiften (1812—1817) met de stempel van het Franse keizerrijk uit 1812.

De laatste apotheker, *Guillaume van Venckenray*, die meer dan 50 jaar de apotheek geleid heeft, is deze zomer gestorven.

9. *Luik*.

Naast de portretten van bekende Luikse professoren in de farmacie waren er een viertal documenten, die betrekking hadden op de bereiding van de *thériaque*, een universeel geneesmiddel uit de vroegere tijd.

10. *De apothekers van Maastricht uit de 19e eeuw en de natuurwetenschappen*.

Men vindt de namen van deze apothekers en hun betekenis voor de natuurwetenschappen

elders in dit blad. Wij willen ons hier beperken tot de meest bekende, Jan Pieter Minckelers, de uitvinder van het lichtgas (1783). Op de markt van Maastricht staat zijn standbeeld. Het is merkwaardig, dat hij in priester toga staat. Minckelers heeft wel voor priester gestudeerd, maar na de wijding tot subdiaken te Luik heeft hij deze studie gestaakt en verder gestudeerd in de natuurwetenschappen, welke studie bekroond werd met een professoraat in de natuurkunde te Leuven. Prof. Bart van Hove uit Amsterdam heeft in 1904 vijf ontwerpen gemaakt voor het standbeeld, waarvan er vier Minckelers voorstellen in de zwerige 18e eeuwse klederdracht, maar niemand weet, waarom de keuze is gevallen op het ontwerp in priester toga. Al deze ontwerpen waren op de tentoonstelling. Ook was er het testament van Minckelers uit 1820, dat in het bezit is van de familie. Verder was er een schilderij van Alexander Schaepkens (1815—1890), voorstellende O. L. Vrouwekerk en de St. Nicolaaskerk, in welke laatste kerk Minckelers gedoopt is. Deze kerk lag naast de O.L. Vrouwekerk, maar is in 1838 afgebroken.

11. Casimir Ubaghs en de Firma P. Hahmes.

De bekende geoloog Ubaghs was vertegenwoordiger van de farmaceutische groothandel P. Hahmes hier ter stede en als zodanig had hij recht op een plaats op de tentoonstelling. Portret, boeken, die hij heeft geschreven, en fossielen, die hij heeft verzameld, waren tentoongesteld naast het portret van Petrus Hahmes (1820—1908), de oprichter van de firma Hahmes, die reeds meer dan 100 jaar bestaat. In de hal van het museum stonden de stampers, die bij de firma tot 1940 in gebruik zijn geweest.

Nadat de voorzitter een overzicht had gegeven van wat men te zien zou krijgen gingen allen de tentoonstelling bezoeken. Dit was tevens het einde van deze interessante tentoonstelling, die door ongeveer 470 personen is bezocht. Storm heeft het dus niet gelopen, maar dat was ook niet te verwachten, gezien het bijzondere karakter van deze tentoonstelling.

Door de gang van zaken was het niet meer mogelijk deze avond de voorwerpen te bespreken, die de leden hadden meegebracht voor het museum. Toch mogen wij niet vergeten deze hier te vermelden. Br. Arnoud schonk een ex.

van de kopvoorn, *Leuciscus cephalus* (L.), een standvis van de Maas. Dit exemplaar is gevangen in de Geul bij Mechelen 5 okt. 1959. Van de heer Verbeek ontving het museum een ex. van de elrits, *Phoxinus phoxinus* (L.) uit de Roer bij St. Odiliënberg (25 juni 1957). Deze vis was nog niet met zekerheid uit deze streek bekend, wel uit Zuid-Limburg. De heer N. de Jonge had een stuk uit het dak van laag 16 van de Mauritsgroep bezorgd met een mossel van het genus *Carbonicola*. Van de zeer zeldzame vlinder *Catephia alchymista* Schiff. schonk de heer Maassen uit Montfort twee exemplaren, gevangen te Echt op 16 mei 1959. Volgens zijn mededeling kwam deze vlinder in dit jaar in behoorlijke aantallen voor in de omgeving van Echt en Linne. De heer W. Felder had een stuk „Hard-Ground” meegebracht uit de bovenste Bryozoënbank (Maastrichtien) begroeid met sessiele diersoorten, o.a. *Bryozoën* en *Serpula* sp. Verder een aantal zaden en vruchten uit de jong-tertiaire bruinkoolgroeve bij Derichsweiler (Düren). Deze groeve is buitengewoon rijk aan plantenresten. Het waren de zaden van *Sphenotheca incurva* Kirchheimer, *Ganitrocera menzelii* Kirchh. (G. sexonia Kirchh.), *Tectocarya rhenana* Kirchh., *Symplocos gothanii* Kirchh., *Symplocos* sp., *Durania ehrenbergii* Kirchh., *Pallioporis symplocoides* Kirchh. en de vruchten van *Mastixia amygdalaeformis* (v. Schl.) Kirchh., aangevreten door een knaagdier, en van *Durania ehrenbergii* Kirchh., ook aangevreten door een dier. Dit buitenlands materiaal is altijd welkom om het te vergelijken met eventuele vondsten in ons land.

Verder zijn er nog enkele mededelingen binnengekomen. De heer Maassen meldt, dat op 13 okt. 1959 tussen Montfort en Putbroek (Midden-Limburg) een hamster gevangen is, waarvan de woning in een bietenveld lag. Het opmerkelijke hiervan is, dat de woning zich bevond in lichte zandgrond. Te Montfort werd in de Vlootbeek op 15 juli een rivierkreeft gevangen; te Echt werden op 15 februari twee pestvogels dood gevonden. Naar aanleiding van de mededeling van de heer Grégoire op de vergadering van 2 sept. omtrent de vindplaatsen van de Japanse duizendknoop, *Polygonum cuspidatum*, schrijft de heer Toussaint het volgende: „Deze plant is door mij ook aange troffen te Terwinselen.

Het is mogelijk, dat plantenliefhebbers deze niet ontdekt hebben, omdat hier de duizendknoop op een terrein groeit, dat in het algemeen niet toegankelijk is voor particulieren.

Op de steenberg van staatsmijn Wilhelmina vond ik drie exemplaren aan de voet van de zuidelijke helling. De planten waren 60 tot 70 cm hoog en bloeiden in het begin van september. Tegen de talud van het houtterrein, dat zuidoostelijk van de bedrijfsruimten der mijn ligt, vond ik aan de noordoostzijde een prachtige vegetatie van deze plant. Krachtige exemplaren, tot 2½ meter hoog, bloeiden met rijke trossen in augustus en september. De bloemen werden druk bezocht door bijen. Op 8 november j.l. stonden nog enkele lage planten in bloei.

Vanzelfsprekend rees de vraag op welke wijze die vegetatie aan de rand van de bezinkvijver is terechtgekomen. Daar ik de Japanse duizendknoop in onze omgeving nooit heb gevonden, lijkt het mij niet onmogelijk, dat de zaadjes uit onbekend gebied met het mijnhout zijn aangevoerd. De talud bestaat evenals de steenberg uit afvalproducten van de kolenwasserij, hoofdzakelijk verweerde leisteen."

De Heer Spijkers uit Schaesberg heeft waargenomen dat honderden, misschien duizenden zwaluwen tegen het vallen van de avond bij mooi weer onder het gepiep en gesjierp als van lieren in het riet van de buitenvijver van Strijthagen neerstreken, zoveel dat men zich afvraagt hoe het riet zo een vracht kon dragen. Over dit onderwerp heeft de heer Kofman eens een voordracht gehouden op een maandvergadering te Maastricht in 1945. Er bevond zich toen een slaapplek van zwaluwen bij de sluis van Sint Pieter te Maastricht, in het bosje tussen kanaal en Maas.

te Heerlen op woensdag 11 november 1959.

Dr. M. A. Bruna hield de aangekondigde voordracht „Na 100 jaar Darwin". De korte samenvatting van deze voordracht, die reeds eerder in Maastricht gehouden was, vindt men op blz. 68 van de lopende jaargang.

te Maastricht op 2 december 1959.

Bij de opening deelt de voorzitter, Dr. Kruytzer, bij wijze van surprise mede, dat door het Anjer-fonds Limburg een belangrijke subsidie is toegezegd voor de uitgave van het jubileumnummer van het Maandblad in november 1960.

Daarna geeft hij het woord aan Dr. Schulte, die spreekt over:

CHARLES DARWIN ALS MENS.

Er zijn tal van uitgangspunten, om iemand als mens, als persoon te leren kennen. Ten eerste de erfelijke aanleg, die hij mede ter wereld brengt; deze is in het algemeen te beschouwen als een reeks van mogelijkheden, als geschiktheden, maar tevens als grens, die niet overschreden kan worden. Voorts is er het levensmidden, waarin iemand opgroeit. Dan de persoon zelf; de mens is méér dan aanleg en milieu, meer dan „produit du monde"; hij kan zich zelf vormen en opvoeden.

Gaan wij deze drie gezichtspunten na bij Darwin, dan komen wij tot een merkwaardige uitkomst.

Eerst enkele feiten, als het kader van zijn leven: Hij is geboren te Shrewsbury, waar zijn vader als arts werkzaam was. Deze, Robert Waring Darwin, was te Leiden afgestudeerd in 1785. Charles werd voor zijn hogere studiën naar Edinburgh gezonden, waar hij ook geneeskunde zou studeren; hij had groot respect voor zijn vader, blijkbaar zijn imago. Maar dit plan mislukte. De praeklinische studie interesseerde hem niet; hij was daarbij een sensitieve jongen; ingrepen, waarbij bloed vloeide, stonden hem tegen, terwijl hij toen al onder de indruk kwam van de evolutie-gedachte door een gesprek over Lamarck.

Dan naar een andere faculteit, en wel de theologie, en tevens naar een andere universiteit, n.l. Cambridge, waar hij iets langer, en wel ruim drie jaar vertoefde. Doch hij deed meer dan theologie. Henslow, botanicus aldaar, zou een ommekeer in zijn leven brengen. Hij wees hem op de gelegenheid om met het Regeringsschip, de „Beagle", een reis mede te maken voor waarnemingen van de natuur, waarvoor Henslow zijn geestdrift had gewekt. Maar zijn vader wilde niet toestemmen, begrijpelijk, terwijl de kapitein bezwaar had wegens zijn ongunstig uiterlijk, speciaal wegens zijn neus. Doch Darwin was „tenax", heel zijn leven lang. Zijn oom Josiah Wedgwood, bemiddelde bij zijn vader, en de kapitein Fitz-Roy gaf toe. En zo ging Darwin op reis gedurende 5 jaar, naar Zuid-Amerika en veel andere delen van de wereld. Het resultaat: een grote schat van feiten

en gegevens, die, gelijk U bekend is, ten dele de grondslag waren van „On the origin of species” van 24 November 1859, dus nu iets meer dan 100 jaar geleden verschenen.

Zijn erfelijke aanleg wordt als buitengewoon gunstig beschouwd. Ook zijn grootvader, Erasmus Darwin, blonk uit door zijn onderzoekingen en originele ideeën, terwijl een andere kleinzoon van deze Erasmus grote verdiensten verwierf voor het onderzoek, speciaal van de mens, n.l. door het onderzoek van tweelingen en door het scherpe onderscheid, dat hij maakte tussen „nature” en „nurture”. Deze kleinzoon was Francis Galton, die ook veel reisde en later rustig buiten leefde.

Nu over Darwin's levensmidden: Hij groeide op in een sfeer, waar gestreefd werd naar ontwikkeling, tevens een godsdienstige sfeer; hij verzuimde niet op de „Beagle” ook de Bijbel (in het Grieks) mee te nemen. Enkele jaren na zijn terugkomst trad hij in het huwelijk met zijn nicht Emma Wedgwood, dochter van bovengenoemde Josiah, wat gewaagd, maar toch een gelukkig huwelijk, en met 9 kinderen gezegend, waarvan er 3 vroeg stierven, maar waarvan de overigen zeer verdienstelijk waren. Darwin had zich na een kort verblijf te Londen met zijn gezin te Down gevestigd; hij zocht evenals Descartes, zij het op andere wijze, omgang met mensen te vermijden. Hij nam weinig deel aan discussies, dit tekent hem ook.

Nu iets over de persoon zelf. Een teerhartig, sensitief mens, zoals ik reeds zeide. Daarbij neiging tot ingekeerdheid; als kind reeds maakte hij gaarne alleen wandelingen. Hij was dus niet zeer onderhevig aan invloeden, hetgeen moeilijkheden gaf o.m. met Fitz-Roy over de slavernij. Hij hield een eenmaal opgevat onderwerp vast; publiceerde niet vlug, was in 1837 al met ideeën over evolutie bezig, en vatte deze in 1844 samen, terwijl hij er pas in 1859 mede voor het licht trad; onderwijl had n.l. Wallace dezelfde opvatting als hij gekregen en zond zijn publicatie aan hem toe. Er werd zonder enige strijd om de prioriteit besloten, dan maar samen te publiceren, en zo kwam Darwin's werk gereed op 24 Nov. 1859, een grote dag; al werd zijn interpretatie overschat, in elk geval bracht Darwin een grote rijkdom aan gegevens en toonde zich ook door tal van andere geschriften op natuurwetenschappelijk gebied een bezielde man van wetenschap.

Hij stierf op 19 April 1882.

Naar wel valt aan te nemen, is hij omtrent het jaar 1855 te Maastricht geweest om de collectie van De Bosquet en Henkelius te zien. Dit valt op te maken uit de „Mémoires” van de Heer J. H. Schumacher, geb. te Maastricht op 4 Sept. 1851 in de Muntstraat 1079 (thans nr. 50), vlak bij de apotheek van Henkelius, en overleden te Amsterdam op 24 Jan. 1939. Hij was mij persoonlijk bekend, terwijl zijn gegevens door Dr. E. Jaspar gecontroleerd en juist zijn bevonden. De Hr. Schumacher nu tekende op: „In 1854 of 1855 kraogte ze (De Bosquet en Henkelius) et bezeug van de groeten Darwin, dee twee daog bij hun bleef. Iech zeen dee groete gelierde en kindervrond nog mèt z'n lang bakkebeerd. Heer liet miech op z'n kneeje rije en es heer miech te wèld leet galoppeere, heel iech miech aon z'n bakkebeerd vas.”

Darwin's werk maakte grote indruk, vgl. o.m. de strijd van Huxley en Wilberforce. Deze strijd is volkomen begrijpelijk, vgl. Pusey en Kard. Manning.

Of Darwin's werk hem het geluk gebracht heeft? Het spreekt van zelf, dat hij tevreden, zeer tevreden kon zijn, ook over het leven in zijn gezin. Maar toch noemt Geoffrey West hem „the fragmentary man”, hetgeen wel strookt met zijn genotypische schizothyme geaardheid.

De weg van pioniers is niet met rozen bedekt. Onnodig te zeggen, dat velen van zijn epigonen opvattingen verbreid hebben, die geenszins strookten met zijn eigen inzichten, hetgeen hij b.v. duidelijk heeft laten blijken aan Haeckel; doch dat valt buiten mijn onderwerp.

De heer Mertens vraagt, welke invloed Darwin heeft gehad op prof. Dubois. Dr. Schulte antwoordt hierop, dat deze zeer groot geweest is, naar aanleiding waarvan de voorzitter opmerkt, dat Dubois in zijn latere leven fel anti-darwinist was. Verder deelt hij nog een bijzonderheid mede uit het leven van Darwin, die hij gevonden heeft in Nature van 18 juli 1959. Daar wordt vermeld het verschijnen van het 12e supplement op de Index Kewensis. Het is Darwin geweest, die gewezen heeft op de noodzakelijkheid, een index samen te stellen van de Phanerogamen van de Koninklijke Botanische tuin te Kew, en die bovendien door een belangrijke geldelijke bijdrage de uitgave hiervan mogelijk heeft

gemaakt. Tenslotte dankt de voorzitter Dr. Schulte voor zijn interessante bijdrage in het Darwin-jaar.

De heer Hensels heeft een goudhaantje meegebracht, dat dood is gevonden in de omgeving van Weert. Op 12 juni 1959 heeft een der voorwerkers van het Staatsbosbeheer van de boswachterij Vaals, de heer W. J. Hammers een aardige waarneming gedaan, die medegedeeld wordt door de heer ter Horst. In de onderbegroeiing van het Rotterbos bij Vijlen hoorde hij 's nachts om half twee drie vogeltjes zingen op onderlinge afstand van 60 à 70 m. Zij trilden als aflopende wekkertjes, waarbij ze elkaar om de beurt afwisselden. Een van hen kon tot op een afstand van 15 m worden benaderd, zodat kon worden waargenomen, hoe het dier zijn geluid produceerde. Het geluid kwam uit de keel, waarbij het vogeltje over zijn gehele lichaam trilde, tot de staart toe, met open bek, waarin het meetrillende tongetje kon worden gezien. Het diertje trilde 1½ minuut aan een stuk, waarbij het wel een keer naar adem hapte. Het geluid had ook iets weg van dat van een krekkel. De heren van Orden, Mertens en Kemp zijn het er over eens dat de bewuste dieren sprinkhaanrietzangers zijn geweest. Dit dier zingt ook 's nachts, en niet alleen in rietvelden. Bovendien duurt het geluid van de snor veel korter. De heer Mommers verstrekke nog de volgende aanvulling: uit Kirkman en Jourdain, *British Birds*,: Recognized by characteristic „reeling” note, like the metallic noise of a fisherman's reel in action. The reeling song may continue for some minutes and seems to come from all quarters owing to the birds habit of turning its head about as it sings. Song period mid-April to September. Sings at night as well as by day. Uit Voigt, *Unsere Singvögel*,: sperrt es von Zeit zu Zeit das Schnäbelchen weit auf, und solange es offen steht, entströmt der Kehle lückenlos das eintönige „Sirr...”, wobei man des Körperchen, ins besondere die Zunge vibrieren sieht.” Op een andere plaats zegt Voigt: lieszen mich andere so nahe herankommen, dasz ich die zarten Farben und das Erzittern des Körpers während des Sirrens auch ohne Glas längere Zeit beobachten konnte. Dies Erzittern und das weite Aufsperrn des Schnäbels...” De boswachter blijkt uitstekend waargenomen te hebben. Een compliment waard. De heer ter Horst demonstreert nog de vruchten

van de zeer giftige doornappel, gevonden te Li-beek. De heer Mommers nam op 8 oktober in een plas bij Oost-Eijsden o.a. de geoorde fuut waar; op 3 november op hoog gelegen akkers tussen Heer en Bemelen veel kieviten en kramsvogels. In juli 1958 zag hij een familie kuifleeuweriken nabij het station te Kerkrade-Centrum. De dieren, waaronder jongen, liepen op de met leem bedekte weggedeelten voor het plantsoen, en werden als door een onzichtbaar gordijn van de plantsoenpaden zelf afgehouden, die met rood steengruis waren bestrooid. De heer van der Leeuw nam op 7 november wel 200 kraanvogels waar boven de bossen van Gronsveld. Zij vlogen in een grote V, met twee kleine V's erin. Op 24 november zag de heer P. Kemp ten N. van Roermond aan de Maas circa 15 goudplevieren tussen een 200-tal kieviten. Verder een witgatje, dat aan zijn uiterlijk, maar vooral aan zijn roep herkend werd. November-waarnemingen van het witgatje zijn zeldzaam. Hens vermeldt in de eerste aanvulling op pag. 36 slechts één winterwaarneming, op 21 december 1929. Ook zag hij op dezelfde plaats 5 wulpen op 8 november, en later, op 29 november, nog eens 4. Hens' Avifauna zegt op pag. 146: Een enkele maal in Limburg overwinterend, en noemt dan slechts één geval, nl. van 2 januari 1924. In de 3e aanvulling wordt op pag. 115 nog een waarneming van 2 november 1942 genoemd. Tenslotte nam hij daar een twintig-tal fratertjes waar, herkenbaar aan de gele kegelsnavel en de rose stuit. Tot nu toe waren uit Limburg alleen enkele (tenminste 4) vangsten van het fratertje bekend.

Pestvogels zag hij te Wijk-Maastricht op 10, 11, 13 en 17 november. Het grootste aantal was 4 exemplaren. Op 29 november zagen de heren Kemp en Veugen samen een mantelmeeuw boven de Maas ten N. van Roermond. Na de vermelding uit 1932 in de 3e aanvulling van Hens en de waarneming van 1 ex. te Itteren op 21 februari 1959 door de heer Kemp zelf is dit het derde geval in Limburg.

Naar aanleiding van een beschrijving van het tableau van een drijffjacht te Gronsveld door de heer van der Leeuw vertelt de heer ter Horst dat er dit jaar veel vossen zijn. Ook is er weer overal myxomatose. Aan het eind van de avond vertoont mej. van der Ploeg haar zeer geslaagde collectie kleurendia's, opgenomen op een reis naar Corsica.